

stačí řídit se několika jednoduchými pravidly: žena má být pasivní a nechat veškerou iniciativu na muži; muž má využít způsobu spojení, příslušného člověku; vše ostatní je výplod nezdrženlivosti a snižuje možnost oplodnění. Kromě toho jsou odchýlné pozice i nebezpečné: vzbuzují Boží hněv, staví se proti přirozenému řádu (*equus eroticus*) a mohou nabývat forem vyložené zřudných (například styk typu *more canino*, „na psí způsob“). Podobně je tomu i s nerespektováním zakázaných období, která zprvu čítají více než dvě stě padesát dní v roce a posléze, od 11. století, kdy mizí nejdelší periody odříkání, se zkracují (s výjimkou postního období). Přetrvávají nicméně nesčetné – každý týden se opakující – výzvy ke zdrženlivosti, nemluvě o nečistém období ženy, těhotenství či pokání.

Tato častá období odříkání ostatně představují v očích teologů (pokud se vůbec tímto problémem zabývají) jediný přípustný prostředek omezení počtu dětí, jakékoli jiné antikoncepční snahy jsou podle nich smrtelným hříchem a sodomie je v rámci manželství ohavnější než v temných vodách *illicitae copulae* (nedovolených styků). Ještě lepší je vzájemná dohoda o zdrženlivosti jako první krok k manželské cudnosti, jež má mnoho stupňů a která, pokud je dokonale naplněna, zajistí jednou manželům účast na slávě Božích vyvolených.

Od konce 12. století se v morálce, jež ve své teoretické koncepci až doposud novovala jen málo pozornosti realitě, objevují první trhliny. Počátek této, brzy velmi radikální, revize nutno hledat až v bojích, jež v polovině 11. století vedli stoupenci gregoriánské reformy proti nezdrženlivosti kněží a na podporu posvěcení manželského svazku; svým vstupem do této polemiky vyvolali téměř okamžitě bouřlivé reakce. Obhájcí manželství pro kněze, nikolaité, namítali, že zdrženlivost je jistý druh milosti, a je riskantní nařizovat ji mužům, jejichž tělesná konstituce si občas vyžaduje pravidelné „vyčištění“. Ženy a muži v mohutném kacířském hnutí naopak hlásali naprosté opovržení tělem. Ti nejradikálnější si přáli očistit svět, potlačit království zla, a proto odmítali manželství, zahrhovali rozmnožování, a někdy dokonce odmítali veškerou potravu, jež byla produktem pohlavního styku. Naprostou cudnost dodržovala jen elita Dokonalých. Všichni ti, kdo odmítali směřovat sexuální nečistotu se svátostí, činit rozdíl mezi manželstvím a konkubinátem nebo zúžit tělesný styk na pouhý akt rozmnožování, však naslouchali heretickým kázáním s velkými sympatiemi. Ta měla takový úspěch, že ve všech oblastech Západu zasažených reformací byli teologové nuceni své názory na manželství a sexualitu zrevidovat.

Muži z nových řádů pověřených bojem proti herezi, které byly zakládány v městském prostředí a setkávaly se tudíž s tamními problémy, se na druhé straně začali domnívat, že spáchány hříchy lze do datečně smazat pokáním na tomto (jako Mária Magdaléna) nebo na onom světě (dotvářel se teologický systém očistce), a že spočívá mnohem více v záměru, než v aktu samém.

Tento myšlenkový proud ještě podpořily krize 14. století – zejména demografický propad, v jehož důsledku se mnozí domnívali, že je potřebnější zalidnit zemi než ráj: „Boj již neprobíhá mezi tělesnem a duchovnem, ale mezi přirozeností a tím, co jí odporuje“ (G. DUBY). Většina učenců se sjednotila kolem několika základních myšlenek:

1. Ti, kdo žijí ve společnosti žen a předstírají, že potlačili svou žádost, jsou pokrytci, neboť se jim nedostalo oné milosti, jíž se kněžím dostává díky svátostné povaze jejich stavu a díky níž kněží mohou odolávat moci tělesné touhy. Cudnost – *a fortiori* panenství – nemá valnou hodnotu, pokud není provázána jinými ctnostmi, z nichž nejvýše ceněnou je dobrovolná abstinence obou manželů.

2. Je zřejmé, že *copula carnalis* (tělesný styk) tvoří nezbytnou součást dokonalého manželství, neboť impotence manžela či frigidita/sterilita jeho partnerky vedou k neplodnému svazku, a že přirozené pohlavní rozmnožování je zcela právem doprovázeno rozkoší, která není nijak zavržená, pokud je uměřená.

3. Toto malé *aggiornamento* poměrně záhy objevuje své vlastní meze. John Bromyard ve 13. a Bernardin ze Sienu v 15. století si, mezi mnoha jinými, stěžují, že (jak poznamenal ve 13. století i jeden lékař) „téměř všichni muži touží po tělesném spojení kvůli rozkoši, a nikoli v naději, že zplodí syna.“

4. Nevýhnutelným průvodním jevem rehabilitace či přímo oslavy tělesné touhy je stále se zvyšující pozornost věnovaná úchylkám a nekompromisní odsouzení nepřirozených zvráceností. Sodomie (hetero- či homosexuální), spojovaná z již zmíněných důvodů s herezí, byla považovaná za zločin proti milosti, rozumu i přírodě (Albert Veliký) a za jednu z nejvážnějších (ne-li tu nejvážnější) forem chlipnosti. Homosexualita jako ta nehorší zkaženost duše je úchylkou, kterou svatý Tomáš staví téměř na roveň kanibalismu a bestialitě; je „tak odporná a závažná“, že všichni, kdo se jí dopouštějí, dostávají cejch veřejného nepřítel. Totéž platí i o masturbaci, která podle tehdejších názorů oslabuje, zženšťuje, je prvním krokem k homosexualitě a odvádí od rozmnožování.

5. Z toho důvodu přisuzovali teologové prostému smilstvu (heterosexuální, přirozený styk mezi dvěma svobodnými partnery bez jakýchkoli svazků) poněkud zvláštní místo. Všichni připouštěli všudypřítomnost tohoto spojení a většina z nich také byla zajedno v tom, že v mnoha případech se jedná o omluvitelný prohřešek, zejména dopouštějí-li se ho svobodní muži s veřejnými prostitutkami.

Takové jsou tedy hlavní rysy křesťanského morálního systému, který, jak vidíme, se v průběhu tisíciletí stále proměňoval. Neboť teologie je produktem dějin, kněží nikdy neměli zcela jednotný názor a hlavně, jejich slova byla vždy odlišně přijímána, vykládána, deformována či potlačována v různých kulturních prostředcích, z nichž se norma neřídila jen učením církve, ale také tíhou reality a silou zvyklostí.

Sila zvyklostí

Především nezapomínejme, že i přes teologické postoje, které sexuální práva a povinnosti rozdělávaly rovným dílem mezi muže a ženu, žily středověké společnosti ve dvojí morálce: muži se těšili veškeré volnosti, přimaležející k nadřazenosti jejich pohlaví, ženám byla ukládána cudnost. Každá žena (až na nepatrné výjimky), která měla normální pohlavní styk, se vystavovala riziku logických následků: u dívek ztráty cti nebo po sobě jdoucích těhotenství a nebezpečných porodů.